

explică specificul statului rus: concentrarea puterii în mina unuia singur — conducerea absolutistă — care duce la anularea autorității oricăror altor foruri (și a vechiului comandant de oști, și a adunării poporului, și a boierilor — transformați în executanți) în interesul apărării și păstrării statului național rus, menit să asigure libertatea și independența națională ».

În continuare ni se înfățișează caracterele mișcării *Prerenășterii* și ale *Preumanismului* ca moment al apariției conștiinței naționale la toate popoarele din Europa și în parte din Asia Mică, și ca moment al orientării către cultura antică, a cărei influență se exercită asupra tuturor canoanelor impuse de religie, artei, literaturii, științei și manifestărilor spirituale individuale. Pătrunzând în Rusia, ideile *Prerenășterii* și *Preumanismului* întăresc sprijinul statului organizat și se pot realiza cu mai multă putere ca în altă parte; unele din aceste idei capătă însă aspecte noi, neîntâlnite la alte popoare. Astfel, în căutarea temeiurilor pentru renașterea culturală ce succede eliberării de sub jugul tătarăsc, rușii nu se întorc spre antichitatea clasică (Grecia și Roma), ci către *antichitatea națională* (cultura epocii de strălucire și independență a Rusiei kievene); iar trăirea unei vieți spirituale individuale, manifestată în special prin ascetismul monahal (adesea decadent în Europa) devine în Rusia o acțiune constructivă, monahii și minăstirile participând activ la opera de centralizare, de reorganizare și culturalizare întreprinsă de stat. Așadar « în general, cultura epocii se caracterizează printr-o echilibrată întemeiere pe vechea cultură națională și printr-o organică legătură cu cultura *Prerenășterii* Europei răsăritene ¹ ca și prin mlădioasa supunere a acestora către telurile esențiale ale poporului și statului rus ».

În capitolul despre *Luminare* (Просвещение) autorul explică formarea ideologiei ce stă la baza culturii ruse din epoca cercetată. În primul rând el înfățișează reluarea activității culturale, frînăată de invazia tătară-mongolă, prin circulația manuscriselor scăpate în refugiu în orașele din nord-est (în special Novgorod și Pskov), prin efectuarea de traduceri noi și de copii noi de pe vechile traduceri. Dacă în domeniul umanistic rezultatele acestei activități se întăresc doar în cazuri izolate, deși de un înalt nivel ca *Letopiseșul lui Lavrentie*, se constată în schimb un deosebit avânt în latura practică a științelor necesare organizării unui stat puternic. Paralel cu acest reviriment intern, preocupat în special de restaurarea vechilor opere compuse înainte de invazia tătară-mongolă, se exercită influența bizantină și a slavilor din sud, care constituie un element fundamental în explicarea nivelului înalt la care ajunge cultura Rusiei la sfârșitul veacului al XIV-lea și începutul veacului al XV-lea.

Din cele expuse în subcapitolul *Contactul cu Bizanțul și cu țările slave din sud* (p. 30—39) și în parte în capitolul despre *Literatură* (p. 40—93) în legătură cu formarea bazei ideologice a culturii epocii respective reies următoarele: tendințele caracteristice epocii *Prerenășterii* (trezirea interesului pentru viața personală a omului și intensificarea la Bizanț a studiului antichității clasice sub aspect filologic și ideologic) impuneau pretutindeni o nouă orientare în literatură. Era nevoie acum de o limbă mai bogată, de o gramatică cu sintaxă mai flexibilă, de un stil mai înalt, care să poată reda bogăția și somptuozitatea ideilor și sentimentelor oamenilor epocii. Era adică nevoie de o reformă literară și stilistică în stare să rupă cadrul mărginit al vechii literaturi feudale regionale. Această reformă se înfăptuiește în Bulgaria sub influența isihasmului de către patriarhul bulgar Eftimie al Tirnovei. Acesta schimbă principiile de traducere din grecește, transformând limba literară, modificând gramatica, ortografia și prezentarea grafică a manuscriselor. Baza reformei sub aspect literar-stilistic o constituie însemnătatea acordată cuvintului ca mijloc de redare a realității și a sensului obiectului exprimat. De aici traducerea ad litteram; de aci necesitatea căutării cuvintului ales pentru a exprima cit mai exact gândul, ideea. Ideologic, reforma se caracteriza printr-o înclinare spre generalizare, spre abstractizare, spre universal și de aici necesitatea unui stil înalt, ales, bogat, prin care să poată fi redată « căutarea în ceea ce este particular, concret, trecător, a ceea ce este general, absolut și veșnic; căutarea în ceea ce este material a nematerialului; și căutarea în toate manifestările vieții a adevărilor creștine » (p. 59).

E de la sine înțeles că în acest caz limba literară menită să satisfacă setea după o lume abstractizată, care nesocotește lumea reală, concretă, avea să fie o limbă ruptă de vorbirea de fiecare zi, avea să fie o limbă « sfântă », fără contact cu graiul de fiecare zi. De aceea s-a ajuns la folosirea limbii bisericești, care îmbină tendința către abstractizare cu o emoționalitate înaltă, urmărind ridicarea sentimentelor către abstractismul gândirii teologice. Stilul, pe lângă utilizarea figurilor clasice avea să folosească în special sinonimele, repetarea

¹ Cu acest termen autorul denumesc *Prerenășterea* răspândită la Bizanț, la slavii de sud, în Rusia, în Caucaz și într-o parte din Asia Mică.